

EROSION. I.

ÅDALEN BILDAS.

Hur såg här ut, där vi nu står, för drygt 10.300 år sedan?

Jo, här var sjöbotten! Vattenytan stod flera meter över nuvarande trädtoppar. Inlandsisen bör ha varit borta från Blekinge, men uppe i Småland låg snabbt smältande isrester kvar.

När det grumliga smältvattnet därifrån rann ut i Baltiska Issjön (, ett förstadium till Östersjön,) dalade finkornigt material (lera, silt och sand) till botten. Det bildades ett delta, som så småningom fyllde upp hela Ådalen (och förresten stora delar av det, som i dag är Jämjö.

Deltats översida kan du se som åker och tomtmark väster och öster om järnvägsbron, där du nu står.

Slutet på deltat, åt söder, ser du bäst, om du fortsätter vägen västerut till Ekedalsvägen.

Just det! Backen ner mot riksvägen visar, hur ett deltaslut kan se ut!

C:a 8.300 f. Kr. upphörde Baltiska Issjön att finnas till! Sjön fick nämligen ett nytt utlopp över Västgötslätten och vattenytan sjönk "raskt" från 20 meter över nuvarande nivå till nästan 20 m under.

Med andra ord: deltat, som helt saknade skyddande växtlighet, sköljdes till stor del i väg av dalens åar och bäckar, och dagens Ådal bildades.

EROSION. II.

(MEANDERBILDNING.)

Ett vattendrag, som rinner fram i en dal med svag lutning, får ofta ett slingrande lopp. Det meandrar.

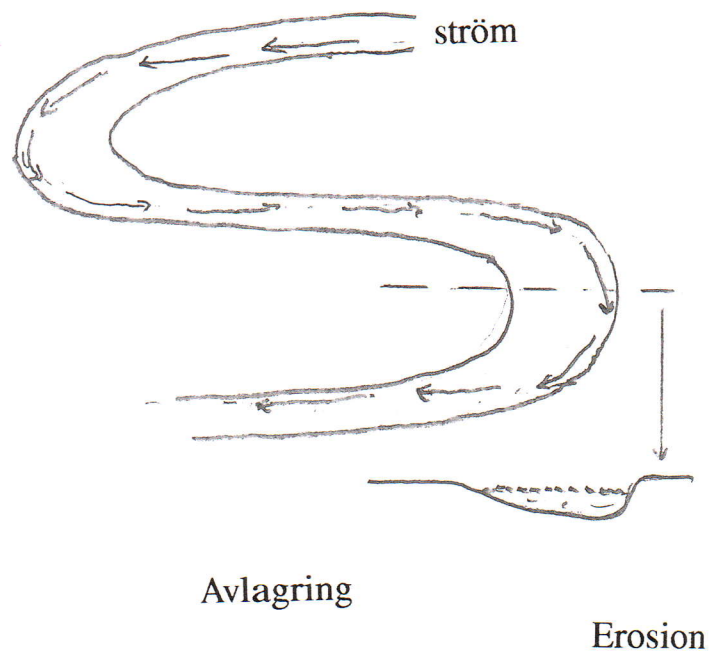
Slingorna blir med tiden allt vidare. Man kan säga att vattendraget förflyttar sig självt, det "rör på sig"!

Anledningen är virvelbildningar i vattnet, och en förutsättning är, att materialet i dalbotten är mycket finkornigt.

Det går till så här:

Vattnets strömhastighet är störst i ytterkurvorna.

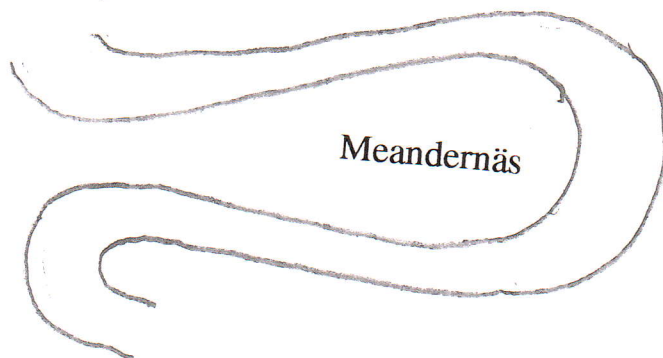
Där sker därför en nötning (=erosion) av strandbrinken, som gör den allt brantare och djupare, samtidigt som material sjunker till botten i innerkurvan.



EROSION. III.

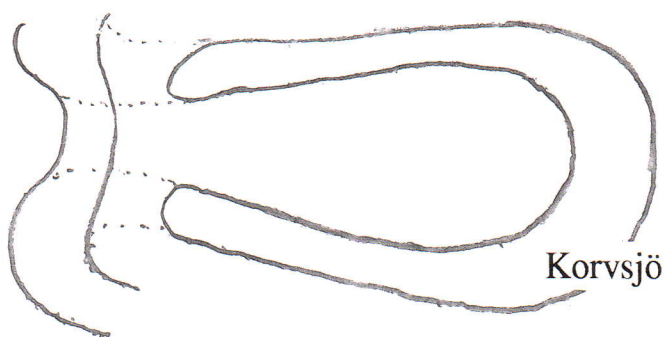
(KORVSJÖ.)

Meanderslingorna blir med tiden allt vidare och vidare. De växer till både i sidled och nerströms och meandernäset, mellan dem, får ofta en päronliknande form.



Vid högvatten inträffar då, att vattnet tar en genväg från en slinga till en annan.

Efter ett antal år har en ny förbindelse skapats, och en s.k. korvsjö avsnörpts.



Här i Ådalen syns på många ställen rester av igenslammade korvsjöar, dvs där vattnet har brutit igenom från en slinga till en annan.

I åslingan framför dig, har vattnet då och då tagit en genväg.

När bildas här en ny korvsjö?

Det går inte att säga. Det beror bl.a. på nederbördens storlek och hur växtskiktet skyddar underlaget.

EROSION. IV.

(RAVINCIRKUS.)

Det finkorniga material (silt), som utgör sidorna i Ådalen, blir vid kraftig nederbörd övermättat på vatten. Med andra ord det blir kladdigt som lera och kan då bilda en låg vall, som långsamt rör sig nerför branten. Vi får en form av erosion, som kallas jordflytning.

Ett exempel på jordflytning har vi väster om oss här. Vi ser en halvcirkelformad insvängning i dalsidan. Den övre delen är mycket brant. Därifrån förflyttas väldigt långsamt (det tar årtal,) material till ravincirkusens nedre, flacka del.

Denna del är större delen av året så rik på fuktighet, att den är närmast omöjlig att passera över. Prova gärna!

EROSION. V.

”FÅRASTIGAR”.

Starka branter, som består av finkornigt material ser ofta tvärrandiga ut. Som en trappa för jättar. En sådan rand består av en låg jordvall. De används ofta av betesdjur som stigar och kallas därför ofta fästigar eller fårastigar.

Men de orsakas i första hand inte av kreaturstramp. De är ett exempel på jordflytning.

För att en sådan jordvall ska kunna bildas, måste underlaget vara en kraftig brant, som består av finkorningt material och är övermättat på vatten.

Ribborna framför dig står på var sin ”fårastig”.

KYRKSTIGEN.

Har du tänkt på, hur våra vägar såg ut för hundra år sen?
Det enda fordon som fanns, var hästskjutsen. Visserligen
i en mängd olika utföranden, men dock..

Vägarna fick djupa hjulspår och var ofta väldigt kladdiga
att gå på. Och tillgång till häst hade bara bönder. Alla övriga
(böndernas familjemedlemmar, hantverkare, torpare,
backstugesittare o.s.v.) fick transportera sig till fots.

Det bodde mycket folk i det vi i dag kallar ”skogen”.
Ett nätverk av stigar band samman de olika byarna
och bosättningarna. Det tog tid att gå, och stigarna
drogs så, att de blev så gena som möjligt.
Idealet var förstås fågelvägen!

Till Jämjö måste man då och då. Till kyrkan och skolan förstås,
men också för att handla (eller sälja ägg t. ex.)

Vi står just nu på Kråkerums kyrkstig. Här passerade man ett
stängsel och vändkorsets stolpe och järnbeslag är de
ursprungliga. Vandringsleden söderut följer i stort sett
Kyrkstigen, som norrut passerar ån och fortsätter till
Kråkerums by.

Stigen användes som skolväg av barnen ännu på 1950-talet.

Den framväxande bilismen krävde bättre vägar, som också
kunde användas av den stora mängden cyklister.

De många stigarna hade tjänat ut och fick oftast växa igen.

HUSGRUND.

Redan när vi rekognoserade för vandringsleden, la vi märke till, att bäckstranden här verkade skodd med sten. För det kunde väl inte vara en helt naturlig bildning?

Dessutom var bäckfårans fallhöjd sådan, att man kunde misstänka, att den var lämplig för någon form av mänsklig anläggning.

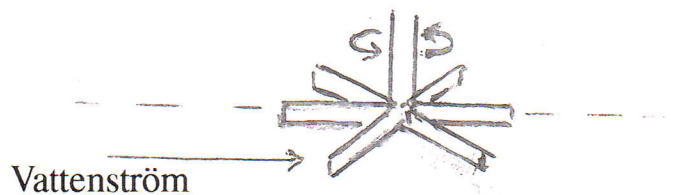
Ett svar fick vi, då vi lyckades röja bort de närmast ogenomträngliga snåren på bäckens västsida. En nästan kvadratisk husgrund trädde fram ur riset.

Men var det resterna av en kvarn eller efter ett klapphus (=tvätthus)?

En skifteskarta från 1880-talet visade ett par kvarnar i bäck-systemet norröver, men ingen här.

Av en tillfällighet fick vi ta del av en karta från ett skifte, som ägt rum 1808 – 1810. Och där fanns "vår" kvarn markerad!

Ett vanligt sätt, att utnyttja strömmande bäckar var, att anlägga en skvaltkvarn, d.v.s. en kvarn med ett liggande skovelhjul.



Det är rimligt att tro, att det även i detta fallet, har varit fråga om en sådan kvarn.

Norr om kvarngrunden finns resterna av en väg, som leder ner till kvarnen. Kantstenarna ligger prydligt upptravade efter varandra.